

Hoogleraren Jan Rotmans en Lucas Meijs

‘Transitie vraagt leiderschap’

Als eerste in Europa lanceerde Nederland bijna dertig jaar geleden een Nationaal Milieubeleidsplan. Sindsdien raakte ons land ver achterop als het gaat om duurzaamheid. Met het onlangs gepresenteerde regeerakkoord wil de nieuwe regering de achterstand inlopen. Kan de Rijksoverheid ook dingen veranderen om zelf duurzamer te worden? Die vraag is koren op de molen van hoogleraren **Jan Rotmans** (l) en **Lucas Meijs**.

✍ Rob de Boer | 📷 Ingmar Timmer

Ooit was Jan Rotmans de eerste Nederlander die afstudeerde en promoveerde op het onderwerp klimaatverandering en de jongste hoogleraar van Nederland. Sindsdien stelt hij zijn carrière in dienst van het thema duurzaamheid. Als hoogleraar Transitiekunde is hij verbonden aan de Erasmus Universiteit van Rotterdam en stond aan de wieg van organisaties als DRIFT (Dutch Research Institute For Transitions), Urgenda en Nederland Kantelt. Op zijn initiatief ondertekenden een kleine honderd Nederlandse hoogleraren eerder dit jaar een open brief aan de Tweede Kamer. Daarin deden de academici twaalf aanbevelingen om Nederland groener te maken.

Een mooi initiatief. Waarom was dit nodig?

‘De urgentie lijkt me duidelijk. We zijn in Europa twee na laatste op gebied van duurzaamheid en milieu. Dertig jaar geleden liepen we nog voorop. We zijn vooral goed in plannen maken, maar het schort aan de uitvoering. Dat heeft te maken met stroperigheid en bureaucratie, maar ook met wet- en regelgeving. We hebben nog altijd tientallen wetten die haaks staan op de nieuwe, duurzame economie. Gelukkig worden die nu langzamerhand geschrapt.’

Wat hebben de aanbevelingen van die honderd academici concreet opgeleverd?

‘Grofweg de helft van onze voorstellen is opgenomen in het onlangs gepresenteerde regeerakkoord. Dat vind ik buitengewoon positief. Er is bijvoorbeeld voor het eerst een minister van Klimaat. Het nieuwe kabinet geeft een aanzet tot het vergroenen van ons belastingstelsel, ook beprijzing en reductie van CO₂ zijn onderdeel van het regeerakkoord. Verder is het een goede zet dat de transportsector begint met rekeningrijden.’

Milieu zit bij Economische Zaken. Is dat de beste plek?

‘Het klimaat is een economisch probleem. Uiteindelijk gaat het om nieuwe verdienmodellen en verschuivingen in inkomsten en uitgaven. Het verduurzamen van de samenleving vraagt om innovatie, investeringen en nieuwe werkgelegenheid. Het klimaat is te lang niet gezien als economisch vraagstuk en is daarom in Nederland in de marge blijven hangen. In Duitsland heeft de regering deze stap al eerder gezet met de *Energiewende*, die ook onderdeel is van het ministerie van Economische Zaken, en daar zie je dat het veel oplevert.’

Zijn we in Nederland nu weer op de goede weg naar een groene samenleving?

‘Er zijn zeker positieve ontwikkelingen gaande, maar dat is nauwelijks te danken aan de overheid. Het bedrijfsleven en de burgers gaan veel harder met zaken als energieneutraal

bouwen en gasloze woningen. De Nederlandse regering zou dat meer moeten stimuleren en faciliteren. Wie investeert in moderne, energiezuinige techniek, verdient daarvoor een beloning. Dat kan de ontwikkeling ook verder versnellen. De subsidie op windmolenparken op zee is een goed voorbeeld. Daardoor werden er meer windmolens op zee gebouwd, wat windenergie goedkoper en economisch rendabel maakte. Positief is ook de veranderde houding van bijvoorbeeld Shell en organisaties als VNO-NCW en de vakbonden. Die waren jarenlang fel tegen de energietransitie, maar zijn nu voor. Dat is een groot verschil.’

Heeft de Rijksoverheid zelf een voorbeeldrol?

‘Absoluut. Dat gebeurt ook wel, onder meer met duurzaam inkopen en aanbesteden. Maar de Rijksoverheid kan veel meer doen, zoals de eigen panden energiezuinig of zelfs energieneutraal maken. Daarmee spoor je andere partijen aan om hetzelfde te doen. Bovendien wordt het vanuit Brussel binnen afzienbare tijd verplicht. Het vervangen van alle ministeriële dienstauto's door elektrische auto's zou ook een goed signaal zijn. Wat hier naar mijn mening ook bij hoort, is dat de regering de gedupeerden van de gaswinning in Groningen adequaat moet compenseren.’

Redden we het daarmee?

‘Nee, want het is een enorme opgave: de transitie naar een duurzame samenleving en een nieuwe economie valt of staat met leiderschap. Met mensen die inzien dat Nederland achterop is geraakt en die de handschoen oppakken in plaats van te kijken naar belemmeringen. Het helpt al om mensen uit andere sectoren aan te trekken, die met een frisse blik naar het rijksbeleid kijken. Zelf noem ik dat friskijkers en dwarsdenkers. Verder moeten maatregelen de tijd krijgen om effect te sorteren, continuïteit in beleid is een absolute voorwaarde voor succes. De laatste jaren is teveel een zigzagbeleid gevoerd.’

U zou het zelf anders doen?

‘Werken aan een groene samenleving vraagt om mensen die op dit terrein hun sporen hebben verdiend. Het gaat niet om mij, al sta ik er wel voor open om met mijn kennis het thema duurzaamheid vanuit de overheid aan te jagen. Daar heb ik geen ministerspost voor nodig. Ik zou prima binnen een ministerie kunnen functioneren, en dan bij voorkeur bij Economische Zaken. Maar het heeft alleen kans van slagen als ik een vrije rol krijg. In plaats van te vergaderen wil ik de ruimte hebben om te doen wat nodig is en om waar nodig de zaken op een ongewone manier aan te pakken.’

‘Ik zou prima binnen een ministerie kunnen functioneren als ik een vrije rol krijg’

‘Gezonde ondernemerszin nodig voor nieuwe economie’

Lucas Meijs is hoogleraar Strategische Filantropie en Vrijwilligerswerk aan de Rotterdam School of Management. Waar Jan Rotmans pleit voor mensen met een frisse blik, daar is volgens Meijs vrijwilligerswerk door ambtenaren een uitstekende manier om nieuwe kennis en ervaring op te doen. ‘Voor de overheid is dat op termijn van het allergrootste belang om flexibel te kunnen meebewegen met veranderingen in de samenleving.’

‘U heeft als hoogleraar geen handtekening gezet onder de brief met aanbevelingen van Jan Rotmans. Vond u het geen goed idee?’
‘Integendeel, het is een uitstekend initiatief. Mijn focus ligt echter op een heel ander terrein. Daarbij vind ik het vanwege mijn werkveld als hoogleraar belangrijk om politiek neutraal te blijven.’

Duurzaamheid op het gebied van mensen en HRM; wanneer is een organisatie, de Rijksoverheid, een goede werkgever?
‘Duurzame inzetbaarheid houdt ook in dat mensen de skills moeten hebben om iets anders te gaan doen wanneer hun huidige functie door nieuwe technologie of andere ontwikkelingen verdwijnt. Hebben we de juiste competenties in huis die nodig zijn voor de nieuwe economie? Dat moet elke organisatie zich afvragen. Meebewegen met een veranderende samenleving hoort ook bij maatschappelijk verantwoord ondernemen. Dat geldt voor het bedrijfsleven, maar zeker ook voor de overheid.’

In hoeverre kan vrijwilligerswerk daar een rol in spelen?
‘Er zijn bedrijven waar werknemers als onderdeel van het MVO-beleid vrijwilligerswerk mogen verrichten. Het is namelijk een goede manier om andere input en zienswijzen in de organisatie te brengen. Mede daarom is dit bijvoorbeeld bij ABN Amro vastgelegd in de cao. Voor de overheid vragen de huidige ontwikkelingen op termijn om een soort ambtenaar 3.0: mensen die vanuit een gezonde ondernemerszin proactief bezig zijn met het overheidsbeleid. Vrijwilligerswerk door ambtenaren kan waardevolle input opleveren voor nieuw beleid. Daarbij is het voor de betrokkenen goed om de consequenties van beleid aan den lijve te ervaren; anders leef je als ambtenaar al snel in een papieren werkelijkheid. Overigens kan vrijwilligerswerk ook in andere situaties nuttig zijn. Bijvoorbeeld voor iemand met een burn-out of voor mensen die tegen hun pensioen aan zitten. Vrijwilligerswerk is dan ideaal om te ontdekken wat je wilt. Het past bij de overheid als verantwoordelijke werkgever om haar maatschappelijke gezicht te laten zien door medewerkers daartoe de gelegenheid te geven.’